

Enheten för människa och omgivning
Ulla Rosenius, 010-730 9949
arbetsmiljoverket@av.se

Näringsdepartementet
n.registrator@regeringskansliet.se
maria.edlund@regeringskansliet.se

Remiss - Bostäder att bo kvar i - Bygg för gemenskap i tillgänglighetssmarta boendemiljöer (SOU 2015:85)

Sammanfattning

Arbetsmiljöverket har i huvudsak inget att ur arbetsmiljösynpunkt erinra mot förslagen.

Det blir allt vanligare att även personer med omfattande behov av vård- och omsorgsinsatser bor kvar i ordinärt boende. Det är därmed allt viktigare att bostäderna fungerar även som arbetsplatser, och en god tillgänglighet är en förutsättning för detta. Därtill är bostadshus en arbetsplats för många andra än vård- och omsorgspersonal. Även för dem innebär en förbättrad tillgänglighet en bättre arbetsmiljö.

Utredningen är generellt väl genomarbetad och välskriven. Det förekommer dock en del missuppfattningar om arbetsmiljölagstiftningen under rubriken "Arbetsmiljökrav kan tillkomma."

Arbetsmiljöverket avvisar förslaget om att verket ska få i uppdrag att utreda möjligheterna till sophantering som underlättar för personer med funktionsnedsättning, eftersom det inte är ett ansvarsområde för verket.

Beträffande investeringsstöd för trygghetsbostäder anser vi bland annat att man även fortsättningsvis uttryckligen ska ställa krav på att arbete i trygghetsbostäder ska kunna ske i enlighet med krav som kan ställas med stöd av arbetsmiljölagstiftningen. Vi anser också att man ska ställa samma krav på tillgänglighet för trygghetsbostäder som tillskapas genom ombyggnad som för nybyggnad om man ska få investeringsstöd.

Arbetsmiljöverket redovisar nedan först generella synpunkter på utredningen, sedan synpunkter på de förslag som bedöms ha relevans ur ett arbetsmiljöperspektiv.

Arbetsmiljöverkets synpunkter och ställningstaganden

Inledande allmänna synpunkter

Arbetsmiljöverket kan konstatera att det i betänkandet finns missvisande beskrivningar av verkets uppdrag och regelverk, till exempel i stycket "arbetsmiljökrav kan tillkomma" (s 342). Arbetsmiljöverket vill påpeka att *alla* bostäder där arbete utförs är arbetsplatser och kraven i arbetsmiljölagstiftningen ska därför vara uppfyllda i såväl ordinärt som särskilt boende.

Det finns en hänvisning till Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter om omvårdnadsarbete i enskilt hem (som upphävs 2016-03-31), AFS 1990:18, men ingen hänvisning till Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbetsplatsens utformning, AFS 2009:2, som är de övergripande föreskrifterna som reglerar den fysiska utformningen av nästan alla arbetsplatser. Föreskrifterna om arbetsplatsens utformning finns inte heller med i referenslistan. Ingenstans i utredningen nämns heller föreskrifterna om belastningsergonomi, AFS 2012:2, som är mycket viktiga när det gäller omvårdnadsarbete.

Hänvisningen till standarden SS 91 42 21 återfinns i Boverkets regelverk, inte i arbetsmiljölagstiftningen.

Det är viktigt att i den fortsatta beredningen se till det som är centralt fokus i verkets uppdrag, nämligen goda arbetsmiljöer. Goda boendemiljöer är i sig inte verkets ansvar.

Tillgänglighetsdefinitionen

Vidare är det viktigt att det i den fortsatta beredningen även tydliggörs vad som menas med tillgänglighet i olika sammanhang. Det är inte helt tydligt beskrivet i betänkandet. Definitionen av tillgänglighet på (s 54) är oklar. Det står att en tillgänglig bostad är en bostad som personer med *nedsatt funktionsförmåga* kan ta sig till och ta sig runt i. Sedan står det att bostäder som kan utnyttjas av *rullstolsburna* personer är tillgängliga. Tillgänglighet handlar om mer än nedsatt rörelseförmåga. Om det är det man menar bör man skriva ut att man här använder begreppet tillgänglighet i betydelsen att tillgängliga bostäder kan nyttjas av personer med *nedsatt rörelseförmåga*. Man bör också nämna att det finns personer med andra typer av nedsatt rörelseförmåga, och att tillgänglighet ibland kan innebära att en hjälpare behövs. Det finns till exempel personer som kan gå men som har behov av att en hjälpare går bredvid och stöttar vilket kan innebära att större mått behövs. I vissa fall behövs också både hjälpare och

rullstol eller rollator. I de fall en hjälpare behövs är det ur arbetsmiljösynpunkt viktigt att det finns tillräckligt utrymme även för hjälparen.

Normal tillgänglighet

En brist i utredningen är att det inte finns någon diskussion om huruvida de tillgänglighetsregler som finns för vanliga nyproducerade lägenheter är bra. Skulle en generell förbättring av tillgängligheten vara motiverad med tanke på att befolkningen blir allt äldre och vi bor kvar hemma längre med de ökade behov av hemsjukvård och omsorg det kommer att innebära? Detta gäller både mått i lägenheter och krav på hiss som kan transportera sjukbår.

Arbetsmiljöverkets synpunkter på de förslag som bedöms ha relevans ur ett arbetsmiljöperspektiv

Förbättra tillgängligheten i det befintliga bostadsbeståndet

Bostadshus utgör också arbetsplatser för många. De föreslagna åtgärderna är därför bra även ur arbetsmiljösynpunkt, då en bättre tillgänglighet förbättrar arbetsmiljön för till exempel dem som sköter varuleveranser och fastighetservice, flyttfirmor samt hemtjänst och hemsjukvård.

I konsekvensbeskrivningen av förslaget att utöka undanröjande av enkelt avhjälpna hinder tas endast kostnader och vinster för fastighetsägare, boende och kommuner upp. Tillgängliga entréer innebär också en vinst för arbetsgivare och arbetstagare i form av mindre risk för fallskador och belastningsbesvär.

Få fram fler bostäder för äldre - Investeringsstöd för trygghetsbostäder

Utredningens uppdrag omfattar inte behovsprövade boenden, endast att lämna förslag på åtgärder som ökar möjligheterna att tillgodose äldres bostadsbehov på den ordinarie bostadsmarknaden. Ett av syftena med att stimulera produktionen av trygghetsbostäder anges (s 123, 251 ff) vara just att hålla tillbaka behovet av särskilt boende. Enligt utredningen ökar dock bristen på särskilt boende (s 255). Vi ser en risk i att genom att bara ge stöd för trygghetsbostäder, inte särskilt boende med högre krav på utrymmen för personal och hjälpmedel, kan människor tvingas bo kvar i trygghetsboende fast de egentligen behöver särskilt boende. Personal ska inte behöva arbeta under arbetsmiljöförhållanden som blir oacceptabla på grund av att utrymmena är för trånga för att ge den hjälp de boende behöver. I den fortsatta beredningen är det därför viktigt att också se till behovet av särskilda boenden.

När det tidigare gick att söka investeringsstöd för trygghetsbostäder var ett av villkoren att krav som kunde ställas med stöd av arbetsmiljölagen (1977:1160; AML) skulle vara uppfyllda. I 5 § förordning (2007:159) om investeringsstöd till äldreboende m.m. stod bland annat att byggnadsprojekt dessutom ska

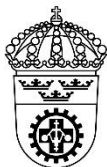

utformas så att omvårdnadsarbete kan utföras i enlighet med krav som kan ställas med stöd av arbetsmiljölagen. Enligt 3 kap. 6 § AML har byggherren (eller i förekommande fall dennes uppdragstagare, 3 kap. 7 c §) alltid ett ansvar att under planeringen och projekteringen beakta arbetsmiljön för både byggskedet och det framtida brukandet. Även projektörer och byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering har ett ansvar att se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas, 3 kap. 7 och 7 a §§ AML. Detta innebär bland annat att byggnader ska projekteras så att en god arbetsmiljö möjliggörs för de arbetstagare som kan förutses komma att arbeta i byggnaden. Projekteringsansvaret enligt AML gäller inte endast arbetsmiljön för omvårdnadspersonal utan även för fastighetsskötsel och liknande. Självklart ska all lagstiftning vara uppfylld vid all nybyggnad, men vi ser det ändå som en försämring att detta inte längre påpekas i den föreslagna formuleringen till ny förordning.

I förslaget står att lägenheternas sovrum och hygienrum ska utformas med en utökad tillgänglighet vid nybyggnad. Utökad tillgänglighet förbättrar förutsättningarna för att omvårdnadsarbete ska kunna ske på ett ergonomiskt gynnsamt sätt. Att kravet på utökad tillgänglighet endast ska gälla sovrum och hygienrum kan godtas eftersom det är just i dessa utrymmen problemen brukar uppstå. Däremot anser vi att kravet bör gälla även vid ombyggnad. Samma förutsättningar för arbetstagare bör eftersträvas, oavsett om det är en ny- eller ombyggnad är det samma arbete som ska utföras.

På sidan 86 står uttryckligen att särskilt höga krav bör ställas på bostäder som riktar sig till de äldsta åldersgrupperna då de som flyttar in där ska kunna bo kvar även om hjälpbehoven skulle bli ganska omfattande. Lägenheterna behöver då vara utformade så det blir en god arbetsmiljö för personal inom hemtjänst och hemsjukvård. Detta borde gälla ombyggnad såväl som nybyggnad. Regeringen bör i den fortsatta beredningen också överväga om det ska finnas krav på hiss som medger transport med sjukbår i alla sådana bostadshus, och inte som i de nu gällande byggreglerna endast i byggnader med fler än fyra våningsplan.

På sidan 363 framgår att utredningen anser att trygghetsbostäder bör vara planerade så det är möjligt att bo kvar om man får en funktionsnedsättning som kräver hjälpmedel för förflyttning. Utredningen menar att framför allt sovrum och hygienrum bör vara planerade så att man kan bo kvar om man får en funktionsnedsättning som kräver hjälpmedel vid förflyttning eller hjälp från hemtjänst- eller sjukvårdande personal och anger måtten för höjd nivå i SS 91 42 21 som lämpliga. Vi vill påpeka att måtten i SS 91 42 21 är framtagna med tanke på en person som kan förflytta sig själv med hjälp av hjälpmedel. Tillgänglighet innebär i vissa fall att personer med funktionsnedsättning är beroende av

assistans och då måste även arbetsutrymme för assistenten och hjälpmedel ingå i begreppet tillgänglighet. Större mått än vad som anges i höjd nivå enligt svensk standard kan ibland behövas för detta. Exempel på när större mått kan behövas är ifall en person behöver hjälp att flytta från rullstol till toalett. Då bör det vara minst 1,0 meter fritt bredvid toalettstolen, i standarden anges 0,9 m. I sovrum räcker måtten i standarden, 1,3 m fritt bredvid sängen, om en person behöver hjälp att flytta från sängen till rullstol, men om man använder en mobil lyft bör det vara minst 2,0 meter fritt bredvid sängen.

Bidrag ska enligt förslaget lämnas endast för bostadsyta och gemensamma utrymmen för de boendes måltider, samvaro, hobby och rekreation. Av definitionen på trygghetsbostäder framgår att det ska finnas personal dagligen. Vilka utrymmen som behövs för denna personal, både ifråga om personalutrymmen och för personalens arbete, t.ex. kontorsutrymme, beror på hur mycket personalen kommer att vara där, vad personalen ska göra och hur arbetet är organiserat. I utredningen finns inget resonemang kring detta och inte heller kring möjligheten att lämna bidrag även för personalens utrymmen.

Den som söker stödet ska i ansökan ange hur personal ska tillhandahållas och finansieras. Vi föreslår att den sökande också ska redovisa hur behovet av utrymmen för personalens arbete och personalutrymmen ska tillgodoses.

Startbidrag för byggemenskaper

Det är viktigt att se till att man tar hänsyn till arbetsmiljön redan vid projekteringen. Startbidraget bör öka möjligheten att tidigt anlita kunniga konsulter som även känner till att arbetsmiljöfrågor behöver beaktas under projekteringen, men hur ska man säkerställa att så faktiskt sker?

Underlätta för seniorer att flytta till – eller bo kvar i – en bostad som det går att åldras i

Det blir allt vanligare att även personer med omfattande behov av vård- och omsorgsinsatser bor kvar i ordinärt boende. Det är därmed allt viktigare att bostäderna fungerar även som arbetsplatser, och en god tillgänglighet är en förutsättning för detta (bl.a. s 251 ff).

Utredningen konstaterar att bostadsanpassningsbidrag i vissa fall kan förbättra arbetsmiljön även om bidraget ges utifrån det individuella behovet hos den boende. Boverket föreslår i Översyn av lagen om bostadsanpassningsbidrag (2014) att bidraget även ska kunna lämnas för åtgärder som syftar till att värna integriteten för den eller de som bor i bostaden ifall personliga assistenter eller andra utomstående är verksamma i bostaden. Det skulle vara intressant att se en diskussion kring ifall bostadsanpassningsbidrag även skulle kunna lämnas för arbetsmiljöförbättrande åtgärder, till exempel för personliga assistenter.

Främja forskning och annan kunskapsutveckling kring tillgänglighetsfrågor och gemenskap i boendet - Forskning om tillgänglighet

Förslaget på forskning om utformning av bostäder och boendemiljöer ur tillgänglighetsperspektiv för att ge underlag för en översyn av tillgänglighetskraven i bygg- och arbetsmiljölagstiftningen ser vi positivt på. Vi tycker det är mycket bra att utredningen tar upp att det gäller både de boendes situation och arbetsmiljön och att forskning måste ske utifrån båda dessa perspektiv.

Utvärdering av trygghetsbostäder som boendeform

Utredningen föreslår att uppdraget att utreda går till Boverket och Socialstyrelsen och genomförs i samråd med SKL och bostadsmarknadens intresseorganisationer. Eftersom många arbetstagare är berörda tycker vi att även Arbetsmiljöverkets synpunkter borde vara av intresse för en sådan utvärdering. Kritik har framförts att Arbetsmiljöverkets krav driver upp lägenhetsytorna och därmed kostnaderna, detta behöver ställas i relation till vad man vinner ifråga om bättre arbetsmiljö (ss 322-326).

Uppdrag till Arbetsmiljöverket om sophantering

Arbetsmiljöverket avvisar förslaget att verket i samråd med Boverket, Naturvårdsverket och Myndigheten för delaktighet får i uppdrag att utreda möjligheterna att förbättra utformningen av miljörum och sopkärl samt utveckla tekniska lösningar för avfallshantering som underlättar för personer med funktionsnedsättning. Detta är en fråga för Boverket och kommunerna. Det är Boverket som reglerar hur långt det får vara och kommunerna ansvarar för att sophämtning sker.

De som deltagit

Yttrandet har avgetts av generaldirektören Erna Zelmin-Ekenhem. I den slutliga handläggningen har även tillsynschefen Håkan Olsson och enhetschefen Christina Jonsson deltagit. Föredragande har varit handläggaren Ulla Rosenius.

Erna Zelmin-Ekenhem

Ulla Rosenius

Kopia skickad till: Arbetsmarknadsdepartementet